

Under jorden i Göteborg Ostindiehandeln

tA
Arkeologerna

Höjden av lyx i 1700-talets Europa var kinesiskt porslin, siden, te och kryddor. Därför fanns det mycket pengar att tjäna på att importera och sälja det. Göteborg började handla med Kina.

Svenska ostindiska kompaniet

Till Sverige kom de kinesiska varorna först via Holland. År 1731 grundades det svenska ostindiska kompaniet. Det var ett företag som skulle handla direkt med sydöstra Asien, som då kallades Ostindien.

Ostindiska kompaniets skepp seglade alltid från Göteborg. När ett skepp kom tillbaka till Göteborg, var det en viktig händelse. Skeppen var för stora för Göteborgs hamnar, så de ankrade på älven utanför

▲ Ostindiefararen Wasa på väg från Göteborg år 1803. Sjöfartsmuseet Göteborg (PDM)

Klippan. Mindre båtar förde lasten till Ostindiska huset. Efter att lasten granskats, och tull betalats, såldes varorna på auktion. Många av köparna var utländska handelsmän. De sålde vidare varorna till andra länder i Europa.

Ostindiefararen Götheborg hade gjort sin tredje handelsresa till Kina år 1745, och var på väg tillbaka till Göteborg. Men vid Göta älvs mynning gick fartyget på grund och sjönk. Som tur var kunde besättningen räddas. Mycket av lasten kunde också

I Ostindiska huset såldes varorna från Asien. Idag finns Göteborgs stadsmuseum här. Foto: Arild Vågen (CC-BY-SA 4.0) ▼

◀ Modell av en ostindiefarare.
Sjöhistoriska museet (CC-BY)

tas i land. Idag finns en kopia av fartyget Götheborg. Den har seglat till Kina och tillbaka.

En lång resa

Resorna till Asien gjordes med stora segelskepp, så kallade ostindiefarare. Sjövägen till Asien gick runt Afrika. Resorna tog ett och ett halvt år. Ibland mer.

Sjömännens liv var arbetsamt och farligt. Många sjömän kom aldrig hem igen. Skeppen kunde drabbas av stormar och pirater. Sjukdomar härjade. En vanlig sjukdom bland just sjömän var skörbjugg, som beror på C-vitaminbrist. På långfärder hade man med sig mat som höll länge. Den innehöll väldigt lite C-vitamin. När man till slut började ta med citronjuice på skeppen, räddades många liv.

Världshandel

Sverige var en del i en omfattande världshandel. Varor kunde transporteras mellan många länder innan de användes, och olika delar av handeln hängde ihop med varandra.

Den som ville handla med Kina måste betala med silver. Det fanns det inte mycket av i Sverige, och

▲ På 1700-talet transporterades varor över hela jorden med segelskepp. Vindkraft var den viktigaste energikällan.
Foto: Markus Andersson för Arkeologerna (CC-BY)

▲ Kinesiska paviljongen byggdes i Hagaparken i Solna år 1787.
Foto: Frankie Fougantin. Wikimedia (CC-BY-SA 3.0)

därför kom Spanien att få en viktig roll. Fartygen lämnade Sverige med järn, trä och tjära. I Spanien byttes det mot silver, som Spanien tagit i sina kolonier i Sydamerika. Sedan seglade man vidare mot Kina för att köpa porslin, te, kryddor och siden.

Sverige importerade tobak från England och Skottland. Den tobaken odlades av slavar i Amerika. Handeln med tobak hängde nära ihop med handeln med slavar. Sverige bidrog till att göra slavhandeln lönsam, genom att köpa tobak och socker som odlades av slavar. Samtidigt tjänade Sverige pengar på att sälja varor till länder som hade slavplantager. Ofta fick slavar svensk sill att äta. I Västafrika betalade slavhandlare med svenskt järn när de köpte slavar.

Man talar ibland om triangelhandel. Det innebar att slavar från Afrika såldes till Amerika, medan råvaror från Amerika såldes till Europa. Varor av exempelvis tyg och metall såldes från Europa till Afrika. Handelsvägarna bildade då en triangel.

Ett skepp kommer lastat

Många var missnöjda med att Sverige exporterade järn och trä, för att i stället importera te, kryddor och siden. Varför skulle Sverige sälja användbara råvaror, och i gengäld få onödiga lyxprodukter?

Varorna från Kina kom dock att påverka kulturen i Sverige. Kryddorna förändrade hur maten smakade, och sidenkläder blev högsta mode. Heminredning inspirerades av det dekorerade kinesiska porslinet. I parker och trädgårdar byggdes kinesiska lusthus. Te-ceremonier blev ett nytt sätt att umgås.

Smaken av rabarber kan kännas som en typisk del av den svenska försommaren. Det är inte alla som vet om att rabarber ursprungligen kom från Kina. Men när man först började importera rabarber till Europa, använde man den som medicin.

Porslin från Kina

De spår arkeologerna hittar av ostindiehandeln är framför allt porslinsskärvar. Växtmaterial som te, kryddor och siden har försvunnit. Men porslin klarar sig länge i jorden.

Arkeologer hittar kinesiskt porslin nästan överallt i Göteborg. Allra mest har de hittat på

Fartyg i hamnen utanför Kanton i Kina.
Sjöfartsmuseet Akvariet (PDM) ▼

▲ En soljäder från Kina som kom till Sverige i slutet av 1700-talet. Göteborgs stadsmuseum (CC-BY)

innergården i Ostindiska huset. Där såldes alla varor från Kina. En del porslin hade kanske gått sönder på resan från Kina. Annat gick sönder när det packades upp och skulle säljas. Skärvorna blev liggande. Arkeologerna hittar mest hushållsporslin, som tallrikar, koppar och skålar.

▲ Porslin från Kina. Arkeologerna hittade skärvorna när de undersökte Johannebergs landeri. Foto: Markus Andersson för Arkeologerna (CC-BY)

På 1600-talet var kinesiskt porslin något som bara de allra rikaste hade. Men tack vare det svenska ostindiska kompaniet, blev det under 1700-talet något som fanns i många hushåll. Men det var fortfarande skillnad på folk och folk, och på porslin och

Götheborg, en kopia av skeppet som sjönk år 1745. Här är det på besök i Kina. Foto: Stewart. Wikimedia (CC-BY-SA 2.5) ▼

porslin. Den som ville visa sig såväl rik som mode-medveten och världsvan kunde beställa en hel servis och välja ett eget motiv. En servis med familjens egen vapensköld var ett tecken på hög status.

Porslinet kan lära oss mycket om hur samhället, människors liv och inte minst deras måltider förändrades med tiden. I slutet av 1700-talet började det bli vanligt att var och en fick en egen tallrik att lägga maten på. Tidigare hade alla runt bordet ätit från ett gemensamt fat. Kanske hänger detta ihop med att individen får allt större betydelse i kulturen och samhället.

Källor

Pålad stad. Berättelser om Göteborg från början till nu.

Tomas Andersson, Carina Bramstäng och Göte Nilsson
Schönborg. 2003.

Under jorden i Göteborg. Arkeologi för Västlänken 1 och 2.

Redaktörer: Carina Bramstäng Plura, Ester Nannmark
och Christina Rosén. 2021 och 2022.

Frågor

1. Vad var det svenska ostindiska kompaniet?
2. Vad exporterade och importerade Sverige?
3. Berätta något om Sveriges roll i världshandeln!

[illegible]